

Gesprek met sociaal voortrekkers Ramon Schleijsen en Loes Leatemia 'Werken in en met de buurt'

Verslag door Alexandra Gabrielli

Het programma Vitale Lokale Samenlevingen wordt uitgevoerd door de [stichting Socires](#) in samenwerking met de School voor Politiek en Bestuur van Tilburg University, met steun van het [SKANfonds](#). Zie voor meer informatie over Vitale Lokale Samenlevingen: www.vitaallokaal.org

Het is een geanimeerde sfeer in culturele wijkonderneming Tugela85 in de Amsterdamse Transvaalbuurt op 5 maart 2015 waar ruim dertig mensen komen luisteren naar twee ondernemende vrouwen, pioniers in het wijkondernemen die vertellen over hun leven en werk aan de hand van vragen, gesteld door Thijs Jansen van Stichting Beroepseer.

Thijs Jansen interviewt Ramon Schleijsen en Loes Leatemia

In 2012 richtten Ramon Schleijsen en Loes Leatemia Lokale Lente op, een platform van initiatiefnemers in Amsterdam. Ze brachten deze groep bij elkaar “omdat ze allemaal op hun eigen plek in de stad aan het ploeteren waren” en bezig nieuwe vormen te vinden om de leefbaarheid en sociale cohesie van de stad te verbeteren, of dat nu ging om een winkelstraat, een buurthuis of een zorgcoöperatie. Ramon en Loes zijn sociaal ondernemers. Ze kennen elkaar sinds 2007, het jaar waarin minister Ella Vogelaar van Wonen, Wijken en Integratie tijdens het Kabinet Balkenende IV het grootschalige Actieplan lanceerde voor veertig Nederlandse probleemwijken, gericht op sociale, fysieke en economische verbeteringen. Het plan werd overigens voortijdig gestopt. Het Rijk draaide de geldkraan dicht, gemeenten en corporaties moesten bezuinigen. Lokale Lente is de opvolger van de wijkaanpak.

Aan Loes werd gevraagd als coalitievormer te fungeren tussen een aantal woningcorporaties en Amsterdamse stadsdelen vanwege de slechte onderlinge verhoudingen. Eigenlijk vormde het plan van

Vogelaar een mooie aanleiding voor de verschillende spelers in het veld naar hun buurt te kijken. “Hier lag een opgave. We kunnen wel cynisch en sceptisch tegenover elkaar blijven staan, maar we kunnen ook samen aan de slag gaan”. Immers, Vogelaar had het adagium meegegeven van: het moet met de bewoners. “Daar zijn we toen samen aan gaan werken in de Transvaalbuurt”.

Achtergrond

Ramon groeide op in het Limburgse Lauradorp, bij de Lauramijn, een woonkern van de gemeente Landgraaf. Haar vader was opzichter en mijnwerkers kwamen naar hun huis als er iets mis was: “Dan schakelde mijn vader de werkmannen in het tuinhuisje in om daar op af te gaan. Dat was een beetje de setting in de jaren zestig en zeventig”. Een tijd waarin in die regio werkloosheid heerste en mensen gelaten de situatie ondergingen.

Ramon ging politicologie studeren in Amsterdam en belandde er in een groot kraakpand. Daar gebeurde het tegendeel van gelatenheid: actievoeren en de zaken naar je hand proberen te zetten.

Loes groeide op in de Alblasserwaard en ging naar de School met de Bijbel. Haar vader is Moluks en kwam naar Nederland in de jaren vijftig. Ze was een van de eerste donkere kinderen op die school. Haar vader heeft zich aanvankelijk met actievoeren intensief ingezet voor de Molukse onafhankelijkheid, maar toen hij merkte dat het niet veel uithaalde, haakte hij af; trouwde een Nederlandse vrouw. “Mijn vader komt uit een familie met veel ondernemerszin, handeltjes drijven om te overleven”.

Loes ging antropologie studeren in Amsterdam: “Dat voelde voor mij fantastisch, die stad binnenkomen. Ik had het gevoel dat hier heel veel verschillende soorten mensen een plek hebben en dat er niet zo naar je gekeken wordt. Iedereen is hier anders. Dat maakt dat er heel veel ruimte en ook begrip is voor elkaar”.

De doorbraak om te komen tot de huidige samenwerking in de Transvaalbuurt bleek een bijeenkomst met Pieter Hilhorst die veel energie losmaakte en waarover nog lang is nagepraat. Partijen zaten op een niet-gepolariseerde manier met elkaar om de tafel. Ramon: “Ik herinner me nog heel goed dat we die avond moesten voorbereiden en dat we tegen alle ambtenaren zeiden: Laat de plannen die je hebt nu in de la liggen. Ga gewoon eens praten met mensen, en luisteren, in plaats van dat je vraagt: Kunnen jullie akkoord zijn met wat wij bedacht hebben?”

Veel is niet in cijfers uit te drukken

De toon was gezet met die gedenkwaardige bijeenkomst. De vraag was: Wat moest als eerste worden aangepakt? Een agenda werd samengesteld met bewoners, woningcorporaties en overheid. In de uitvoering trokken mensen samen op. Loes: “Door vanaf het begin met al die verschillende partijen op te trekken en ook open te zijn als er frustraties waren, ontstond er echte betrokkenheid met elkaar om het anders te proberen. Zoiets is niet in cijfers uit te drukken”.

Veel is niet in cijfers uit te drukken. Toch blijven we het maar doen. Die cijfermatige kijk heeft ertoe geleid dat het Actieplan van Vogelaar, hoewel bedoeld voor de lange termijn, ophield. Ramon: “Je kunt verbetering van perspectief van jongeren niet in een paar jaar meten. Wat in deze buurt tot stand is gekomen, is het enorme netwerk van mensen die betrokken zijn bij deze buurt en een bijdrage leveren op een duurzame manier. Ook de professionals die zich langdurig aan deze buurt verbinden zijn een factor van belang. Ze gaan niet weg en blijven. Ook als er geen geld is. Dat is een enorme opbrengst: een netwerk waarin alle partijen elkaar kunnen blijven vinden en elkaar kunnen aanspreken”.

“Wij geloven in een leefbare stad”

Lokale Lente is gevestigd in een oude winkel in de Transvaalbuurt. Passanten kunnen vanaf de straat Loes en Ramon aan hun bureau zien werken. Ze zitten midden in de wijk, zichtbaar, direct verbonden met de omgeving.

Het woord verbondenheid en verbinding valt deze avond herhaalde malen. Het gaat om “hoe je met elkaar omgaat, dat proberen te doen op een menselijke manier. Dat kan kleinschalig, zoals met het pand aan de straat, maar dat kan ook in samenwerking met grote partijen. Wij werken aan de stad omdat we geloven in een leefbare stad”.

Maar hoe is de verhouding met 'het systeem'? De bureaucratie, de overheid? De woningbouwcorporaties bijvoorbeeld? Zijn Loes en Ramon wel eens gefrustreerd?

Ze geven toe dat zij op dit moment het systeem ervaren als erg grillig en willekeurig. Er is geen eenduidig verhaal waarop je zou kunnen aanhaken. Het is moeilijk iets bindends te vinden waarop je met elkaar kan verder werken aan de stad: "Het zou mooi zijn als mensen, of ze nu in de systeemwereld zitten of elders, elkaar wat serieuzer zouden nemen en zich wat minder vrijblijvend gedragen".

Het werkt ook bevreedend als personen die worden gebeld niet de neiging vertonen terug te bellen.

Loes: "Ik heb altijd een redelijk roze bril op, de negatieve kanten laat ik vaak een beetje opzij liggen. Ik bedenk dan iets nieuws om met die persoon in contact te komen".

Volhouden blijkt een noodzaak. Ramon: "Opnieuw proberen, daar geloof ik wel in. Ik ben benieuwd hoe de andere kant van het systeem en van organisaties, werkt. Er zitten overal mensen die graag willen. Soms moet een organisatie worden opgeschud. Er zijn binnen dat systeem mechanismen die mensen ervan weerhouden connecties aan te gaan. Veel ambtenaren vinden: wij zitten hier voor het gelijkheidsbeginsel. We kunnen de een iets toezeggen, maar dan moeten we dat voor de ander ook doen. Dat is inmiddels een dooddoener.

Als je iets nieuws wilt aanpakken, heb je ook een nieuw kader nodig. Daar moeten we het ook over hebben, over nieuwe normen op basis waarvan je elkaar blijft opzoeken. Ook mensen de gelegenheid geven zich de stad toe te eigenen, zodat je je eigenaar kan voelen van de dingen die je doet".

Je scharen achter de initiatiefnemers

Wat maakt Ramon en Loes tot sociaal ondernemers? Waar zit het ondernemende in? Het zit hem in mensen en verschillende belangen bij elkaar brengen, in de overtuiging dat dat maatschappelijk zinvol is en meerwaarde kan opleveren: "Als die waarde erkend wordt, kun je daar business op maken". Dat is volgens hun ondernemerschap. Met verschillende partijen nadenken over verschillende perspectieven.

Hun inzet met elkaar is geweest dat ze de praktijk gingen versnellen: "We hebben het tempo versneld doordat we met elkaar onze ervaringen en kennis zijn gaan delen. We hebben bijvoorbeeld gesprekken gevoerd met bewoners en ondernemers over collectief vastgoed aankopen in de Jan Evertsenstraat en over het gebruik van een pand".

Meerwaarde of toegevoegde waarde. Hoe toon je de waarde aan bij het indienen van een plan of de aanvraag voor financiële steun? Het was in Nederland altijd gebruik gevarieerde of plurale maatschappelijk initiatieven te financieren, maar nu hangt toezegging af van toegevoegde waarde. Volgens Thijs Jansen kan dat helemaal niet: "Als alles afgemeten zou moeten worden aan toegevoegde waarde, gebeurt er niets. Het gaat erom of je je schaarst achter initiatiefnemers die zich inzetten voor een betere wereld, die de maatschappij willen veranderen. Dat is een geloof, dat hangt niet af van toegevoegde waarde".

Wat voor visioen hebben jullie van de stad?

Na het interview met Ramon en Loes, gaf Jan van Opstal, voorzitter van Netwerk DAK, een landelijke organisatie voor inloophuizen, daklozenopvang, verslaafdenzorg en buurtpastoraat, een korte reactie en stelde hij een aantal vragen. Hij sprak zijn bewondering uit voor het werk van Ramon en Loes:

"Amsterdam mag blij zijn met deze twee vrouwen", en vroeg: "Wat voor visioen hebben jullie van de stad? Lente betekent dat er iets boven de grond komt. Wat gaat er bloeien?"

Antwoord: "Dat visioen is een ideale stad, met veel spelers die werken om het visioen te verwezenlijken, met gepaste bescheidenheid, en waarin ruimte is voor iedereen om er een aandeel in te hebben. Wat wij mooi zouden vinden, is meer collectieve nieuwsgierigheid organiseren. Oude systemen werken niet meer goed, nieuwe modellen komen op, maar kunnen zich nog niet bewijzen. Nieuwe methodieken van bewijzen dat iets werkt, moeten nog uitgevonden worden".

Nieuwe modellen

Na de pauze barst er een intensief, interactief gesprek los met de zaal onder leiding van Pieter Hilhorst, een cascade aan opmerkingen, commentaren, vragen en reacties. Hilhorst is sociaal ondernemer, publicist en discussieleider en een van de initiatiefnemers van het Goede Gierenfonds voor hulp aan mensen met schulden. Hilhorst noemt zichzelf wel een 'blijve vechter', en zo zouden we Ramon en Loes misschien ook wel kunnen typeren.

Een greep uit vragen en opmerkingen: sociaal ondernemen is keihard werken; zichtbaar maken wat je toegevoegde waarde is; het gaat ook over banen creëren, hoe krijg je het financieel rond? De overheid wil zich terugtrekken, er komen andere taakopvattingen. Welke taken kunnen wel en niet opgepakt worden door een wijk? Welke onderwerpen zet je op de politieke agenda? Welk verdienmodel kiezen we? Welke manieren zijn er om geld aan te trekken?

Wat financiering betreft noemt Ramon Engeland als voorbeeld waar financiering van lokale initiatieven worden ondersteund door de brancheorganisatie *Locality* die beschikt over een financieel fonds.

Volgens Barend Rombout, hoofd van Bureau Frontlijn, een projectbureau van de Gemeente Rotterdam dat nieuwe oplossingen zoekt voor problemen in achterstandswijken zouden we ook eens op een andere manier naar financiering kunnen kijken. Er gaat geld om in een wijk. Van wie is dat geld? Er zijn huurbedragen, belastinggelden. Waar ligt de zeggenschap? Als een wijk zeggenschap heeft en opdrachtgever is, dan bepaalt de buurt. Als de buurtbewoners zeggen we kunnen het zelf, dan kunnen ze ook beschikken over het geld.

Interessant is dan, volgens Ramon en Loes dat niet de overheid, de ambtenaren of de gemeenteraad die een keer in de vier jaar wordt gekozen bepalen of het geld goed is besteed, maar degenen met wie je het geld besteed hebt. Hebben wij het goed gedaan? Het gaat hier om nieuwe modellen die onderzocht moeten worden.

Dit is mijn plek

In de afronding aan het slot van de avond door Gabriël van den Brink, hoogleraar maatschappelijke bestuurskunde aan de Universiteit van Tilburg, merkt hij op dat Ramon en Loes een enorme prestatie hebben geleverd. Ze hebben verbindingen gelegd en dat komt volgens hem voor een deel door hun biografie. Vanuit het platteland naar de grote stad trekken geeft een - positieve - cultuurschock. Het is een bevrijding, het geeft ruimte. Van het platteland hebben ze iets meegenomen naar de stad, wat er niet spontaan aanwezig is: de neiging om te verbinden, te bemiddelen, ertussen te gaan staan. De grote stad staat voor vervreemding en anonimiteit. Maar in Amsterdam is er juist verbinding bij uitstek: "Mensen die de verbinding zelf leggen, dat is iets nieuws en eigenlijk in strijd met de theorieën".

Een tweede prominent punt in het verhaal van Loes en Ramon is niet weggaan. Moderne mensen zijn mobiel, veranderen van baan en partner, zijn altijd in beweging. Hoogopgeleide mensen al helemaal. Het geeft ook wel een kick om altijd te bewegen. Maar je moet ook steeds afscheid nemen, men bindt zich niet echt. "Ik zie een nieuwe neiging ontstaan om je te hechten. Om te zeggen: hier woon ik en dat doet ertoe. Dit is mijn plek. Met deze mensen heb ik te maken. Ik verbind me met hen, ik ga niet weg. Ook als het moeilijk wordt, als het me de strot uitkomt bijvoorbeeld. Het is natuurlijk niet allemaal rozegeur en maneschijn. Het is wel eens heel vervelend. En dan niet weggaan, er komt een nieuwe vorm van trouw".

Het persoonlijke, het nabij zijn, is een reactie op de steeds losser wordende verbanden. Mensen opnieuw verbinden op kleine schaal is de tegenpool van wat de overheid graag doet. "Het grotestedenbeleid was gericht op grote schaal en op korte termijn de wijken aanpakken en investeren".

We moeten het omkeren, kleine schaal en lange termijn. Maak het menselijk en doe het niet voor de volgende verkiezing, de volgende tien jaar, maar kijk twee of drie generaties vooruit. "En leef en werk ook zo", vervolgt Van den Brink, "denk aan de eeuwigheid. Denk niet dat het morgen klaar moet zijn. Als je je serieus verbindt met mensen, levert dat niet meteen morgen resultaat op. En al helemaal niet een resultaat dat meetbaar is"

Een nieuw type ondernemerschap

Van den Brink komt tot de conclusie dat we onderscheid moeten maken tussen ondernemerschap als houding en winst maken. Ondernemerschap als kracht: “Dat betekent niet bij de pakken neerzitten, maar risico nemen, aanpakken, ergens in geloven. Als je dat commercieel doet, word je er wel rijk van, maar niemand zegt dat je het alleen maar commercieel moet doen, je kunt het ook maatschappelijk doen. Dat is het nieuwe type ondernemerschap en dat heeft wel degelijk toegevoegde waarde, niet in financiële zin, maar in maatschappelijke zin. Iets voor mensen in de buurt doen, voor mensen die eenzaam zijn bijvoorbeeld. Dat vraagt natuurlijk ook een nieuwe manier van afrekenen, namelijk niet afrekenen, maar een verhaal vertellen”.

En hoe zit het met de tegenwerking? De tegenwerkende partij is toch wel de overheid, of ‘het systeem’, de zorgverzekeraars, de organisatie. Ze werken niet vanzelf mee. De overheid is log, met ambtenaren valt nog wel eens te praten, soms met het College ook, maar met de gemeenteraad niet. Waarom? De Raad wordt elke vier jaar gekozen en die gaat over de buurt. Maar er zijn nog andere mensen met de publieke zaak bezig. Van wie is de publieke zaak?

Aangezien we de dingen niet alleen kunnen, we hebben altijd hulp nodig, moeten we ons afvragen waar die vandaan kan komen. Van den Brink noemt bijvoorbeeld de plaatselijke pers, het ambtelijk apparaat dat wel eens iets slims wil doen. Wat geldschietters betreft, mensen en partijen die meewerken, ze zijn er wel. Er is ongelooflijk veel geld in Nederland, waarvan veel geparkeerd staat bij bijvoorbeeld zorgverzekeringsmaatschappijen, particulieren, filantropen, stichtingen en ook bij commerciële bedrijven. Een paar procent daarvan zou gebruikt kunnen worden. Als al die instanties eens een deel van de controle uit handen zouden geven, dan kan heel veel geld goed besteed worden. We moeten af van de benepenheid, aldus Van den Brink, van het idee dat bij alles wat we doen we zeker moeten zijn van het resultaat: “Alles wat in het leven van belang is, kun je niet meten”. Overschakelen dus van meten naar geloven in iets. Kijken naar het soort initiatieven van Ramon en Loes met de rekenmachine in de hand, is niet de manier. Financierders behoren in hun eigen keuze te geloven en ervoor te gaan staan.

Sleutelwoorden van deze bijeenkomst zijn: collectieve nieuwsgierigheid organiseren, de praktijk versnellen door samenwerking en meer inzetten op passie dan op de dingen. Met deze componenten is het goed bouwen aan een lokale samenleving.

Van links naar rechts: Thijs Jansen, Pieter Hilhorst, Loes Leatemia, Ramon Schleijsen en Gabriël van den Brink

Literatuur: In 2014 verscheen het boek *Pioniers in de stad - twee jaar wijkondernemerschap*, door Lokale Lenté.

Het interview met Ramon Schleijsen en Loes Leatemia was het tweede in een door Vitale Lokale Samenlevingen georganiseerde reeks van twaalf werksessies. In elke sessie voert Thijs Jansen,

verbonden aan de School voor Politiek en Bestuur van Tilburg University en de Stichting Beroepseer, een gesprek met een voortrekker.

